

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Владимир Любенов Жобов

за дисертационния труд на Елеонора Георгиева Тропанкева, озаглавен „Фразеологизми с опорни думи за ‘домашни животни’“

Със заповед № 1520 от 14.07.2025 на ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ проф. д-р Николай Марин съм включен в научното жури за защитата на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология, област на висшето образование 2. Хуманитарни науки на Елеонора Георгиева Тропанкева.

Авторът на дисертацията е докторант в редовна форма на обучение към Катедрата по български език при Филологическия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“. Завършила е специалността „Българска филология“, ОКС „бакалавър“ през 2010 г. в „ЮЗУ „Неофит Рилски“, а през 2011 придобива ОКС „магистър“, специалност „Журналистика“ в същия университет.

Характеристика на дисертационния труд

Трудът се състои от 273 страници, разделени в три глави, приложение и библиография. В уводната глава (5 – 10 стр.) в обособени части са изложени обектът на проучване и източниците, от които е екскерпиран материалът, целите на изследването и приложените в него подходи и методи. Следва преглед на важни публикации върху българските фразеологизми. Уводът завършва със списък на използваните съкращения.

Във втората глава, озаглавена „Структурно-семантичен анализ на фразеологизмите по опорни думи“, са анализирани фразеологизмите, чийто обхват ясно е определен в заглавието на дисертацията. Към домашните животни са добавени **бълха, мишка, муха и плъх** като, по израза на авторката, „неизменна част от домашния бит в миналото“. Терминът **опорна дума** очевидно не се разбира като главна, синтактично независима дума във фразеологизма. В по-широкото значение, с което се използва в дисертацията, терминът е на път да се утвърди в подобни изследвания. Освен във включената в библиографията работа на Б. Георгиева (№ 31) той е използван и в публикации на В. Въртов и Ил. Гаравалова, които по обективни причини не са включени в библиографията.

Фразеологизмите са анализирани в разгърнати речникови статии, подредени според азбучния ред на опорната дума. Разпределението на фразеологизмите в речниковите статии следва възможно най-непротиворечивия критерий – чисто формалния. В отделни статии са думите за двата пола и за малкото от един и същ биологичен вид (напр. **коза, козел и яре**), както и различните названия на едно и също животно (напр. **котка и мачка**). Изключения е направено за умалителните и за относителните прилагателни поради малкия брой образувани с тях фразеологизми. Пълен списък на всички фразеологизми, отнесени към всяка от речниковите статии, може да се намери в приложенията (стр. 185 – 262).

Фразеологизмите са анализирани от различни гледища: семантично (еднозначност и многозначност, синонимия, т.е. едно значение изразено от повече от един фразеологизъм),

структурно (със структура на изречение, на словосъчетание или на предложно-именно съчетание) и стилистично. Стилистичните ремарки са цитирани според източниците, както и значенията на фразеологизмите.

Структурният анализ е много по-детайлен от стилистичния – разгледани са съставът на фразеологизмите като части на речта, редът на компонентите, наличието или липсата на факултативни компоненти. Въз основа на този анализ, представен пределно ясно със съкращения, се разграничават продуктивни и непродуктивни компонентни структури. Естествено, за продуктивни типове структура се говори само в речникови статии със значителен брой фразеологизми.

Дисертацията е много богата на количествени данни, които съпровождат всяко твърдение и всеки аспект на анализа. Във всяка речникова статия е посочен общият брой на фразеологизмите със съответната опорна дума, процентното съотношение между моносемантични и полисемантични фразеологизми, преобладаващите синтактични структури също в процентно съотношение, броят на стилистично маркираните фразеологизми и характерът на стилистичните квалификатори.

Главата „Изводи“ (155 – 185) започва със статистически данни отнасящи се до целия материал. Те включват рангов списък на опорните думи според броя на образуваните с тях фразеологизми. Посочен е броят на фразеологизмите, образувани с една, с две и с три опорни думи, и процентното съотношение между трите типа. Фразеологизмите с повече от една опорна дума са анализирани и характеризирани количествено поотделно за всяка от опорните думи.

Следващите три части от заключителната глава (4 – 6) са от особена важност. На първо място, въз основа на анализ на целия материал са установени пет продуктивни компонентни структури, всичките илюстрирани с голям брой примери. Прегледно и изчерпателно са представени синонимните и антонимните отношения между фразеологизмите. Тъкмо фактът, че има продуктивни компонентни структури, както и наличието на богати и сложни семантични отношения показват, че фразеологизмите, съдържащи дума за ‘домашно животно’, са особен дял сред българските фразеологизми със своя специфика, който може основателно да бъде предмет на отделно изследване. Ще си позволя да посоча само една особеност на някои от представените в дисертацията фразеологизми, която може да бъде проучена в бъдещи публикации – звуковите повторения (алитерации и рими). Те са характерни за устойчивите съчетания изобщо, а не само за тези за животни, но могат да обяснят някои иначе необичайни съчетания на опорни думи. Примери за алитерация: *Правя от бълхата бивол; Бай, бабо, за бълхи; На ти, горо, говедо; Нямала си баба белица, та си купила козица; Като коза в календар; Давам/дам кон за кокошка; Дотрябвало ми е като на петел петала*. Примери за рима: *На бивола окото все в просото; Кокошка пъшка, петел се тръшка; Брава на крава; На магаре шума и на тебе дума; Падна маца в каца*. Пример за алитерация и рима: *Брала муха мед, потънала в оцет*.

Библиографията (263 – 273) съдържа 147 заглавия. В нея са включени и изследвания върху диалектна фразеология. Според мене напълно оправдано обектът на изследване се ограничава до източници, посветени основно на книжовния език, в които подборът и представянето на фразеологизмите са подчинени на ясни критерии и принципи.

Препоръки

Изглежда, в началото на втората глава, където се изяснява как са разпределени фразеологизмите в речникови статии, някои изрази са останали нередактирани от предишен вариант на текста. На стр. 11 се твърди, че **свиня** и **прасе** са в една речникова статия поради ограничен кръг образувани с тях фразеологизми, но в текста те са представени отделно (133 – 136 и 143 – 149). На същата страница при уточнението, че звателните форми са включени при основните форми, се среща съществителното **вълк**, което е отпаднало в окончателния вариант на текста. Самата уговорка е излишна, защото звателната форма е част от парадигмата на съществителното име, не отделна лексема. Фразеологизмът *Познават ме и късите кучета* (138 стр.) е поставен при **псе**, а не при **куче**. При изреждането на опорни думи и производни от тях умалителни съществителни думите **агне** и **агънце** са разместени (стр. 11).

Може да се намери начин да бъдат избегнати или ограничени повторените тълкувания на, особено когато са съвсем близо, например: **агне (кротък)** ‘много, изключително (кротък)’ и **Като агънце (кротък)** ‘много, изключително (кротък)’ (стр. 14).

Оценка на дисертационния труд

Примерът от края на предходния абзац показва, че Елеонора Тропанкева е трябвало да решава нелеки проблеми. Напр. кога два различни изрази са варианти на един и същ фразеологизъм и кога са два различни. Възприет е критерий, който без теоретични претенции позволява ясни и непротиворечиви категоризации – чисто формален, т.е. различна дума – различна речникова статия (и в случаите, когато става въпрос за един биологичен вид); различна лексема – различен фразеологизъм. По подобен начин е решен и въпросът кои животни да се включат в изследването. В много от фразеологизмите с опорна дума **агне** се среща и думата **вълк**, която, изглежда, е била включена в предишен вариант на текста, но е отпаднала. Включването на **вълк** би повело след себе си **лисица**, **мечка** и други, а тогава лингвистичният анализ би могъл да се отклони към наблюдения върху реални физически и приписвани им от фолклора психологически черти на животните. Затова смятам, че е напълно оправдано животните в изследването да бъдат ограничени, с четирите посочени по-горе изключения, до тези, които стриктно отговарят на дефиницията на домашно животно

Представеният дисертационен труд се отличава с ясно определен обект на изследване и ясно заявени цел и задачи. Избрана е прегледна форма за представяне на материала, както и точен и лесен за разбиране формален език. Най-важните изводи се отнасят до вида на компонентната структура, продуктивните компонентни конфигурации, синонимните и антонимните отношения между фразеологизмите. Тези изводи са убедително формулирани и подкрепени с многобройни примери.

Автореферат и публикации по темата

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията. Някои части, например представянето на продуктивните компонентни структурни модели, могат в някаква степен да се съкратят. Списъкът на приносите отговаря на направеното от авторката.

Елеонора Тропанкева има три участия на конференции с доклади, чиято тема е свързана с предмета на дисертацията. И трите доклада са публикувани в съответните сборници.

Заклучение

Дисертационният труд „Фразеологизми с опорни думи за ‘домашни животни’“ показва умения за самостоятелна изследователска работа в областта на лингвистика в различни нейни етапи – ексцерпиране на материал от различни източници, анализ на материала според различни критерии, формулиране на изводи. Качествата на труда ми дават основание да дам положителна оценка на дисертацията и убедено да предложа на научното жури да присъди на Елеонора Георгиева Тропанкева образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология, област на висше образование 2. Хуманитарни науки.

2.10.2025

Проф. д-р Владимир Жобов

REVIEW

by **prof. Vladimir Lyubenov Zhobov**

on the PhD dissertation of Eleonora Georgieva Tropankeva entitled “Idioms with Head Word for ‘Domestic Animal’”

By order No. 1520 of 14.02.2025 of the Rector of South-West University “Neofit Rilski” I have been appointed as a member of the scientific jury for the procedure of defense of PhD dissertation entitled “Idioms with Head Word for ‘Domestic Animal’” for the acquisition of the educational and scholarly degree “Doctor” in the field of higher education 2. Humanities, professional field 2.1. Philology. The author of the dissertation is Eleonora Georgieva Tropankeva. She is a post-graduate student in the Department of Bulgarian Language of the Faculty of Philology in South-West University “Neofit Rilski”. In 2010 Eleonora Tropankeva graduated from the same university in the program Bulgarian Philology, and in 2011 she obtained MA degree in the program Journalism Studies, again in South-West University “Neofit Rilski”.

Review of the dissertation

The dissertation consists of 273 pages divided in three chapters, appendix and bibliography. In the introductory chapter (pp. 5 – 10) the author describes in separate subchapters the object of the study and the sources from which the idioms were collected, the goals of the investigation and the approaches and methods used in it. This is followed by a review of important publications on Bulgarian idioms. The introductory chapter concludes with a list of the abbreviations used in the dissertation.

The second chapter, entitled “Structural and Semantic Analysis of the Idioms by the Basic Component”, offers interpretation of the idioms whose scope is clearly defined in the dissertation’s title. The author added **flea**, **mouse**, **fly** and **rat** to domestic animals as, in her words, “inseparable part of home life in the past”.

The idioms are analyzed in extended dictionary entries arranged by the alphabetical order of the head word. The allocation of idioms in these entries follows the most uncontroversial criterion possible – purely formal. The words for the two sexes and the offspring of the same biological species (e.g. **коза**, **козел** and **яре** ‘goat’) are in separate entries, as well as different word for the same animal (e.g. **котка** and **мачка** ‘cat’). Diminutive nouns and derived adjectives are exceptions because of the small number of idioms in which they appear. Complete list of the idioms related to each of the head words can be found in the appendix (pp. 185 – 262).

The idioms are analyzed from various points of view: semantic (monosemantic and polysemantic, synonymy, i.e. one meaning expressed by more than one idiom), structural (with sentential structure, with structure of noun phrase or prepositional phrase) and stylistic. The stylistic labels, and also the meanings of the idioms are quoted according to the sources.

The structural analysis is by far more detailed than the stylistic one – it comprises the composition of the idiom as parts of speech, the order of the components, presence or absence of optional constituents. On the basis of this analysis, presented very clearly with abbreviations, the component structures are classified as productive and non-productive. Naturally, the term “productive structure” is used only in entries with large enough number of idioms.

The dissertation is very rich of quantitative data that accompany almost every statement and every aspect of the analysis. In each dictionary entry the reader can find the total number of idioms with the respective head word, the proportion between monosemantic and polysemantic idioms, the dominating syntactic structures (also in percentage proportion), the number of stylistically marked idioms and the types of stylistic labels.

The chapter “Conclusions” (pp. 155 – 185) begins with statistical data referring to the whole material. They include a frequency list of the head words according to the number of idioms formed with them. The number of idioms formed with one, two or three head words is also calculated, as well as the proportion between the three types. The idioms with more than one head word are analyzed and described statistically separately for each of the head words.

The next three parts of the concluding chapter (4 – 6) are especially important. In the first place, having analyzed all the idioms the author finds out five productive component structures, all of them abundantly illustrated. The semantic relations (synonymy and antonymy) between the idioms are presented clearly and exhaustively. It is the fact that there are productive component structures, and also rich and complex semantic relations, which prove that the idioms with head word ‘domestic animal’ are a separate part of the Bulgarian idioms with specific features, that can reasonably be a topic of special investigation.

I would point to one feature of some of the idioms included that could be studied in future publications – sound repetitions (alliterations and rhyming). They characterize idioms generally, not only ones involving animals, but they can explain some otherwise unexpected combinations of head words. Examples for alliteration: *Правя от бълхата бивол; Бай, бабо, за бълхи; На ти, горо, говедо; Нямала си баба белица, та си купила козица; Като коза в календар; Давам/дам кон за кокошка; Дотрябвало ми е като на петел петала*. Examples for rhyming: *На бивола окото все в просото; Кокошка пъшка, петел се тръшка; Брава на крава; На магаре шума и на тебе дума; Падна маца в каца*. Examples for both alliteration and rhyming: *Брала муха мед, потънала в оцет*.

The bibliography (263 – 273) contains 147 titles. It includes publications on dialectal idioms. In my opinion it is completely reasonable to restrict the investigation to sources devoted to the standard language, in which the selection and the presentation of idioms are guided by well-defined criteria and principles.

Recommendations

It seems that in the beginning of the second chapter where the arrangement of idioms in dictionary entries is explained some expressions were left undeleted from a previous version of the text. On page 11 there is a statement that **свиня** and **прасе** ‘pig’ are in a single entry because of the limited numbers of idioms formed with them, but in the text they are presented separately (pp. 133 – 136 and 143 – 149). On the same page, after the explanation that the vocative forms are included in the entry of the key word, the reader finds the word **вълк** ‘wolf’, which was omitted in the final version of the text. The explanation itself is superfluous because the vocative is part of the grammatical paradigm of the noun, not a separate lexeme. The idiom *Познават ме и късите кучета* (p. 138) is found in the entry for **псе**, not in the one for **куче**. In the list of head words and diminutive nouns derived from them the words **агне** and **агънце** ‘lamb’ are misplaced (p. 14).

There must be a way to avoid or restrict repeated interpretations of idioms, especially when they are very close to each other, e.g.: **агне (кротък)** ‘very, especially (timid)’ и **Като агънце (кротък)** ‘very, especially (timid)’ (p. 14).

Assessment of the dissertation

The example at the end of the previous paragraph shows that Eleonora Tropankeva had to deal with serious problems. For example, when are two different expressions variants of the same idiom, and when are they two different idioms? She chose to follow criterion that, without theoretical pretense, allows clear and uncontroversial categorizations – purely formal, which means different lexeme – different dictionary entry (also in cases in which one species is involved); different lexeme – different idiom. The scope of animals included in the investigation is defined in a similar formal fashion. Many of the idioms with head word **агне** ‘lamb’ contain the word **вълк** ‘wolf’, which appears to have been included in earlier versions of the text but was later dropped. The inclusion of **вълк** ‘wolf’ would entail **лисица** ‘fox’, **мечка** ‘bear’ and others, and the linguistic analysis could digress into observations of real physical and ascribed by the folklore psychological features of the animals. Therefore, I find it justified that, with the four exceptions mentioned above, only animals that meet the definition of domestic animal strictly are included.

The submitted dissertations has well-defined topic of study, as well as goals and problems that have to be solved. The form of presentation and the formalism are precise and easy to read. The important conclusions pertain to the types of component structure, the productive component structures, the semantic relations (synonymy and antonymy) between idioms. These conclusions are stated convincingly and are illustrated by many examples.

Author’s summary and publications related to the dissertation

The author’s summary reflects adequately the content of the dissertation. Some parts, for example the presentation of productive component structures, could be abridged to a certain extent. The list of contributions is a fair estimations of the achievements in the dissertation.

Eleonora Tropankeva participated in three conferences with papers related to the topic of the dissertation. All the three papers were published in the respective collections of papers.

Conclusion

The dissertations is evidence for the author’s adequate theoretical knowledge in the chosen field of science, and for her ability and competence to commit scientific research on her own at its different stages – collection of material from various sources, analysis of the material according to different criteria, drawing conclusions. In view of the stated above I give with full conviction my positive estimation of the dissertation and propose to the scientific jury to award the educational and scholarly degree “Doctor” to Eleonora Georgieva Tropankeva in the field of higher education 2. Humanities, professional field 2.1. Philology.